

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут економіки

Кафедра економіки

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА РАДА

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА

Державне підприємство

«Запорізьке машинобудівне конструкторське
бюро «Прогрес» імені академіка О.Г. Івченка

ПрАТ «ДНІПРОСПЕЦСТАЛЬ»

ТОВ «МЕТІНВЕСТ-СМЦ»

АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

**«ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ
ТИПІВ ТА СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ»**

Колективна монографія

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора А.Г. Семенова

Запоріжжя
2020

Рекомендовано до друку Вченою радою
Класичного приватного університету
(протокол № 9 від 24 червня 2020 р.)

Авторський колектив:

Басюк Т.П., Бачинська О.М., Беляк А.О., Бібіченко А.Д., Більська О.В., Ворошилова Г.О., Гедз М.Й., Гончар Л.О., Гончаренко Ю.В., Діденко А.В., Дорош Н.І., Євась Т.В., Жукова О.А., Закаблук Г.О., Каспирович А.А., Косова Т.Д., Кравець О.В., Кулько-Лабинцева І.В., Кучерова Г.Ю., Лось В.О., Лукин В.А., Овруцька Г.А., Олійник І.І., Очеретін Д.В., Пандас А.В., Попов В.А., Попова В.Д., Пробоїв О.А., Редько К.Ю., Редько О.В., Семенов А.Г., Трохимець О.І., Ушакова О.А., Фесун І.Ю., Ходус М.В., Чесноков М.В., Ярошевська О.В.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Семенов А.Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки Інституту економіки Класичного приватного університету.

Порохня В.М., д.е.н., професор, професор кафедри економіки Інституту економіки Класичного приватного університету.

Ярошевська О.В., д.е.н., доцент, професор кафедри економіки Інституту економіки Класичного приватного університету.

Покатасва О.В., д.е.н., д.ю.н., професор, проректор з наукової та науково-методичної роботи Класичного приватного університету.

Кучерова Г.Ю., д.е.н., доцент, професор кафедри економіки Інституту економіки Класичного приватного університету.

Трохимець О.І., д.е.н., професор, начальник відділу наукової роботи та міжнародних зв'язків Класичного приватного університету.

Зарицька В.В., д.п.с.н., професор, завідувач кафедри практичної психології Інституту журналістики та масової комунікації.

Рецензенти:

Гуцалик О.М. – доктор економічних наук, доцент, проректор з наукової діяльності Приватного закладу вищої освіти «Міжнародний європейський університет» (м. Київ).

Коваль В.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, обліку та менеджменту Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (м. Одеса).

Смутчак З.В. – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри менеджменту, економіки та туризму Льотної академії Національного авіаційного університету (м. Кропивницький).

**Фінансові важелі соціально-економічного механізму взаємодії
Ф 59 суб'єктів господарювання різних типів та сфер діяльності:** колективна
монографія / За заг. ред. А.Г. Семенова. – Херсон : Видавничий дім
«Гельветика», 2020. – 384 с.

ISBN 978-966-992-172-7

Монографія присвячена дослідженню методологічних і прикладних питань механізму взаємодії суб'єктів господарювання різних типів та сфер діяльності. Свідоме управління в умовах невизначеності є запорукою успішного розвитку будь-якого підприємства на мікро- та макрорівні. Дана праця, безперечно, зацікавить науковців, аспірантів, студентів, практиків та всіх небайдужих до даної проблематики.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТА ФІНАНСОВА ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНІ

Кучерова Г.Ю., Діденко А.В., Кравець О.В., Гончаренко Ю.В. МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОЗОРОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА НЕВИЗНАЧЕНСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ	5
Кучерова Г.Ю., Очеретін Д.В., Лось В.О., Більська О.В. АНАЛІЗ РЕКУРЕНТНИХ ДІАГРАМ ЧАСОВИХ РЯДІВ КУРСІВ ВАЛЮТ ТА ЧАСТОТИ ЇХ ОНЛАЙН-ЗАПИТІВ ЯК ПОКАЗНИКА ПОВЕДІНКИ НА РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	20
Лукин В.А. КВАЗИКРИЗИСИ В БУХГАЛТЕРСКОМУ УЧЁТЕ	36
Пробоїв О.А. МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	50
Семенов А.Г., Овруцька Г.А. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ...	63
Семенов А.Г., Олійник І.І. ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАННИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	78
Трохимець О.І., Каспирович А.А. ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	96
Ярошевська О.В., Ходус М.В. РОЗРАХУНОК ЧИСЕЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НА ПРИКЛАДІ МЕХАНООБРОБНОГО ВИРОБНИЦТВА В КП «НВК»ІСКРА».....	108
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
Басюк Т.П. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	124
Дорош Н.І. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКАХ УКРАЇНИ	144
Косова Т.Д., Ярошевська О.В. ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, БАНКІВ, СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ, ПІДПРИЄМСТВ.....	158
Пандас А.В. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	188

Ушакова О.А.
КРЕДИТНО-ГАРАНТІЙНІ ПОСЛУГИ БАНКУ ЯК ФІНАНСОВІ
ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ204

Фесун І.Ю.
ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ВИКОРИСТАННЯ
ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ218

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ РІЗНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

Бачинська О.М.
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ236

Ворошилова Г.О.
РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ
РЕСТОРАННИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.....251

Гончар Л.О., Беляк А.О.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ266

Євась Т.В., Жукова О.А.
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....286

Закаблук Г.О., Чесноков М.В.
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА РАХУНОК ВДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ301

Попова В.Д., Попов В.А.
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ВОДИ
ЯК ТОВАРУ НА ПРИКЛАДІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА.....315

Ярошевська О.В., Кулько-Лабинцева І.В., Бібіченко А.Д.
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ (ФІНАНСОВИЙ, ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ).....332

РОЗДІЛ 4. ПРОГНОЗУВАННЯ, МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Гедз М.Й.
МОДЕЛЮВАННЯ ГЛИБИНИ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ
ПЕРЕТВОРЕНЬ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ346

Редько К.Ю., Редько О.В.
ВИВЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ
ЕНЕРГОЄМНОСТІ ШЛЯХОМ МЕТА-АНАЛІЗУ ДАНИХ
В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНІ.....365

8. Король В. А. Фінанси підприємств: Навч. посібник. URL: <https://buklib.net/books/22036/>
9. Мартиненко Н. Н. Банківські операції. URL: https://stud.com.ua/66158/bankivska_sprava/bankivski_poruchitelstva_garantiyi
10. Операції з цінними паперами. Офіційний вебсайт АТ АКБ «Банк Львів». URL: <https://www.banklviv.com/tsinni-papery-2/>
11. Папуша А. В. Стратегія розвитку малих і середніх банків у контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. *Вісник НБУ*. 2005. № 1. С. 50–51.
12. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах: Постанова Правління НБУ № 639 від 15.12.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>
13. Правила комплексного банківського обслуговування суб'єктів господарювання з 02.03.2020. Умови з офіційного вебсайту АТ АКБ «Банк Львів». URL: <https://www.banklviv.com/rules/>
14. Про віднесення операцій з фінансовими активами до фінансових послуг та внесення змін до розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03 квітня 2009 року № 231: Розпорядження Нацкомфінпослуг № 352 від 06.02.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0342-14>
15. Тарифи на банківські гарантії з 01.02.2020. Тарифи для бізнес-клієнтів. Офіційний вебсайт АТ АКБ «Банк Львів». URL: <https://www.banklviv.com/taryfy/>
16. Тарифи на операції з цінними паперами з 01.02.2020. Тарифи для бізнес-клієнтів. Офіційний вебсайт АТ АКБ «Банк Львів». URL: <https://www.banklviv.com/taryfy/>
17. Факторинг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
18. Фінансова звітність разом з звітом незалежного аудитора та звіт керівництва (звіт про управління) за рік, що закінчився 31 грудня 2019 року. Офіційний вебсайт АТ АКБ «Банк Львів». URL: <https://www.banklviv.com/finansova-zvitnist/>
19. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Фесун І.Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Хмельницького національного університету*

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація

Питання мобілізації та використання різних джерел фінансування є ключовим для фінансової політики на всіх етапах цивілізаційного розвитку. Причому власний капітал позиціонується як своєрідна гарантія фінансової безпеки та самостійності у прийнятті рішень

щодо обсягів залучення і напрямків розміщення капіталу з метою забезпечення стійкого розвитку.

Попри це операції з власним капіталом корпоративних підприємств, здійснювані в сучасних реаліях, зазнають відчутного впливу оподаткування, який практично не досліджується у наукових колах. А податкові важелі, призначені вирівнювати диспропорції та стимулювати відповідальне фінансування, проявляють швидше деструктивний вплив.

Результати аналізу оподаткування операцій з власним капіталом свідчать про вибірковість та, в окремих випадках, дискримінаційний характер податкових важелів (відмінні підходи в оподаткуванні фінансових операцій з власним капіталом залежно від типу інвестора та форми (інструментів) виплат). Крім того, відзначається нестабільність податкового законодавства і значні прогалини у фіскальному регулюванні як традиційних (акцій), так і новітніх інструментів капіталу (представлених, передусім, деривативами на основі власних акцій).

Сукупність зазначених факторів істотно впливає на фінансову політику корпоративних підприємств та потребує прийняття управлінських рішень на основі внутрішніх управлінських бюджетів і звітів.

Вступ. Епоха постіндустріального суспільства, що позначається домінуванням інноваційного сектора з високопродуктивною промисловістю та індустрією знань в умовах жорсткої конкуренції в усіх видах діяльності, поступово переходить до нового історичного етапу еволюційного розвитку, відомого як інформаційне суспільство. При цьому інформація та знання перетворюються на головну рушійну силу стійкого розвитку. Більше того, окремі наукові школи навіть висувають припущення про перехід до якісного нового репутаційного рівня еволюції інформаційного суспільства, коли саме ділова репутація перетворюється на головний драйвер бізнесу.

За даними дослідження 2020 Global RepTrak, п'ятірку визначальних факторів корпоративної репутації сьогодні складають якість продукції і послуг (20,1%), управління (14,8%), корпоративна соціальна відповідальність (14,4%), результативність (13,2%) та інноваційний потенціал (13,1%) [1]. Відтак, провідні компанії змушені інвестувати фінансові ресурси не тільки у матеріальні активи та забезпечення розширеного відтворення, але й у різноманітні проекти корпоративної соціальної відповідальності, вигоди від яких, як правило, є відкладеними та важко піддаються вимірюванню. Це дає підстави вести мову про становлення нової парадигми бізнесу, яка породжує глибокі структурні зрушення в управлінні капіталом, з одного боку. З іншого ж боку, незалежно від парадигмальних зрушень та

визначених пріоритетів сучасні компанії постійно стоять перед вибором джерел фінансування, управлінські рішення щодо яких не менш суттєво впливають на забезпечення стійкого розвитку.

Вітчизняний бізнес, як свідчать офіційні статистичні дані, надає перевагу позиковому капіталу, частка якого у структурі джерел фінансування коливається у межах 70%, тоді як на власний капітал припадає близько 30%. Разом із тим, починаючи з 2016 року, можемо спостерігати тенденцію перманентної адаптації підходів до формування капіталу (зростання автономії) до глобальних змін у бізнес-середовищі, пов'язаних із масштабними реформами у фінансово-економічній системі держави (рис. 1).

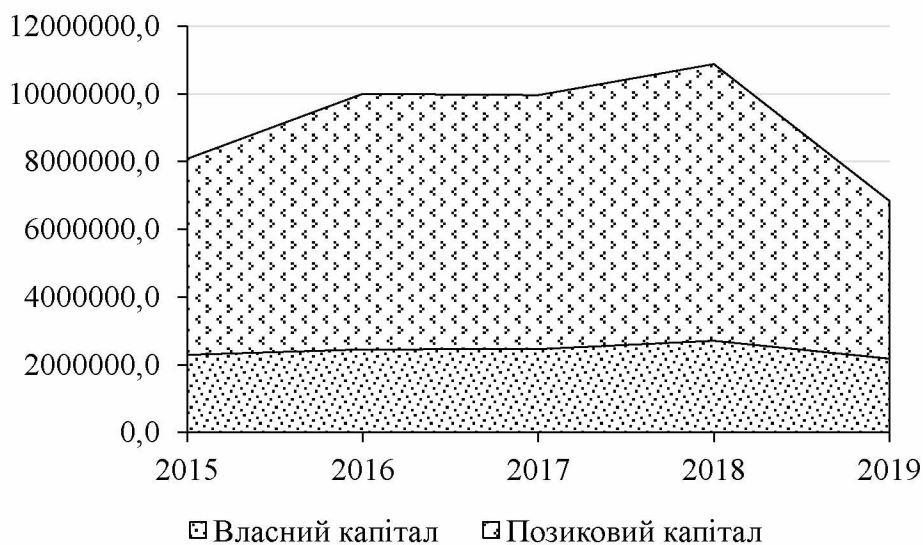

Рис. 1. Динаміка джерел фінансування вітчизняних підприємств

Джерело: складено автором за [8]

Зростання рівня капіталізації здатне забезпечити підприємству чимало переваг (фінансову стійкість та безпеку, інвестиційну привабливість, підвищення кредитного рейтингу і зменшення ризику неплатоспроможності тощо). Однак активне нарощування власного капіталу супроводжується певними ризиками, серед яких прийнято виділяти, передусім, обмеженість його обсягів, імовірно зростання вартості та упущену можливість приросту прибутків.

Наразі переважна більшість науковців у дослідженні зазначених питань абстрагується від фіскального навантаження операцій з капіталом та його впливу на прийняття управлінських рішень щодо фінансування. Щоправда, в аналізі боргового фінансування активно використовується поняття «податкового щита», який фактично зменшує номінальну відсоткову ставку за позиковими коштами до ефективного рівня. Натомість використання власного капіталу розглядається як таке, що не зазнає впливу оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Огляд показників, пов'язаних з оподаткуванням власного капіталу, свідчить про проблеми, пов'язані з інформаційним забезпеченням цього процесу, котрі полягають у практичній невизначеності первинного контуру облікової системи суб'єктів господарювання. Думки науковців з цього питання розходяться. Якщо взяти за основу радикально протилежні позиції, то частина спеціалістів відзначає позасистемність формування податкових показників, тоді як інша – їх інтегрованість в межах єдиної системи бухгалтерського обліку. Проте незмінними залишається той факт, що незважаючи на задекларовану «гармонізацію бухгалтерського та податкового обліку» з прийняттям Податкового кодексу України, аналіз податкових важелів на підприємстві потребує спеціального інформаційного забезпечення на додаток до бухгалтерських показників, а це є свідченням існування колишніх протиріч та неекономічності обліку [11]. Нами таке забезпечення розглядається крізь призму трансформації даних бухгалтерського обліку, як єдиної доказової основи для фіскальних показників.

На наше переконання, інституційний вплив, включаючи вплив фіскальних інститутів, є одним з ключових факторів, під впливом яких детермінуються конкретні характеристики операцій із використання власного капіталу, оскільки законодавчі вимоги становлять об'єктивне обмеження фінансової політики підприємства. Для уточнення векторів впливу доцільним бачиться апелювання до класичної концепції джерел капіталу, в межах якої виділяють:

- внесений (сплачений) капітал як єдність зареєстрованого (статутного) та додатково внесеного капіталів;
- нерозподілений дохід;
- нереалізований капітал як резерв збереження та нарощування власного капіталу.

Таке джерело, як нерозподілений дохід, потребує уточнення, адже за національною методологією бухгалтерського обліку показник доходу є проміжним і подається у складі власного капіталу після вирахування витрат та податків. Тому вживання терміну „дохід» в означеному сенсі некоректне. Йдеться про тезаврований прибуток, що може існувати у формі нерозподіленого прибутку та резервного капіталу, а у випадку рекапіталізації дивідендів – статутного капіталу.

Тобто видова різноманітність корпоративних операцій, пов'язаних з використанням власного капіталу, охоплює операції, що призводять до формування та подальших змін його елементів, передбачених національними стандартами бухгалтерського обліку, зокрема: статутного, додаткового, резервного, вилученого, неоплаченого капіталу та нерозподіленого прибутку (збитку). Відносно нерозподіленого прибутку слід зробити застереження: корпоративні операції самі по собі не здатні генерувати прибуток. А отже, вони не

стосуються механізму формування прибутку (це сфера операційної, інвестиційної та фінансової діяльності в частині боргового фінансування), а охоплюють в цій частині лише відносини, що виникають з приводу розподілу (використання) чистого прибутку.

Результативність робіт з усебічного врахування впливу інституційного чинника оподаткування водночас залежить від ступеню регламентації корпоративних операцій, що різняться за видами капіталу. Так, відповідно до класифікації за рівнем відповідальності розрізняють: реєстрований капітал, розмір якого фіксується в установчих документах і вимагає державної реєстрації, та нереєстрований капітал, процедури формування та зміни кожної з складових якого перебувають в компетенції загальних зборів учасників та адміністрації підприємства. За такого підходу регламентація формування та використання власного капіталу визначається законодавчо задекларованою значущістю кожної з його складових та сприймається як об'єктивне обмеження на здійснення таких операцій. Наприклад, вимога мінімального розміру акціонерного капіталу, еквівалентного 1 250 мінімальних заробітних плат, процедурні складнощі із отриманням дозволів та реєстрацією змін статутного капіталу акціонерних товариств Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) тощо.

Власне формування статутного капіталу за українським законодавством формально оподаткуванню не підлягає. Тобто незалежно від форми здійснення внесків (нагадаємо, що відповідно до Цивільного кодексу України внески можуть проводитися як грошовими коштами, так і майном, майновими та немайновими правами, цінними паперами, крім боргових цінних паперів власної емісії засновника (учасника)), такі операції не впливають на базу оподаткування різними податками. Про необ'єктний статус операцій з випуску (емісії), розміщення, погашення (анулювання), викупу та повторного продажу інструментів капіталу корпоративних підприємств (акцій) свідчать статті 141.2.6, 165.1.44 та 213.2 Податкового кодексу України [7].

При цьому податкова база також не формується на суму емісійного доходу, отриманого емітентом інструментів капіталу. Нульовий рівень податкового навантаження на емітента забезпечує здешевлення вартості залучення коштів власників, а, отже, є передумовою критичної оцінки доцільності здійснення запозичень. Проте зазначене є справедливим лише частково.

По-перше, дійсно, вільні від фіскальних впливів лише грошові внески до статутного капіталу, оскільки не виникає ні доходів, ні витрат, а отже й немає впливу на фінансовий результат емітента пайових цінних паперів (ІПК ДФС від 21.03.2018 р. № 1149/6/99-99-15-02-02-15/ІПК).

По-друге, якщо йдеться про майнові внески, наприклад, необоротними активами, то в інвестора, який належить до великодохідних платників податку на прибуток, можуть виникати податкові різниці, пов'язані з коригуванням залишкової вартості основних засобів і нематеріальних активів (стаття 138 Податкового кодексу), тобто такі ж самі, як при продажу цих об'єктів (рис. 2).

Фінансовий результат до оподаткування податок на прибуток	
Збільшення (+)	Зменшення (-)
Сума залишкової вартості окремих об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, визначеної за правилами бухгалтерського обліку, у разі відчуження таких об'єктів	Сума залишкової вартості окремих об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, визначеної за правилами Податкового кодексу України, у разі відчуження таких об'єктів

Рис. 2. Податкові різниці в інвестора за немайновими внесками до статутного капіталу об'єкта інвестування

Якщо інвестор не веде обліку податкових різниць (а відповідно до оновленої Законом від 16.01.2020 р. № 466-ІХ редакції Податкового кодексу України таке право виникає у платників, обсяг доходу від діяльності яких не перевищує 40 млн грн [7]), то жодних податкових наслідків у частині податку на прибуток для нього немайнові внески не спричиняють.

По-третє, відповідно до статті 198.1 Податкового кодексу [7] операції з отримання майнових внесків до статутного капіталу з метою оподаткування ПДВ прирівнюються до їх придбання. У інвестора передача майна до статутного капіталу прирівнюється до його продажу як товару, а тому підлягає оподаткуванню ПДВ за загальною ставкою – 20% (ІПК ДФС від 21.03.2018 р. № 1149/6/99-15-02-02-15/ІПК). З цього твердження починаються правові колізії, оскільки операції купівлі-продажу цінних паперів не обкладаються цим податком. Така ситуація пояснюється фіскальним розумінням емісійних операцій, коли господарську операцію з розміщення інструментів капіталу для податкових цілей розділено на дві умовно не пов'язані операції: передача емітентом акцій (не вважається продажем та не супроводжується виникненням доходів) та отримання матеріальних цінностей, як компенсації вартості переданих акцій (обмін на корпоративні права).

Останнє дозволяє класифікувати вказану операцію як купівлю–продаж з метою оподаткування ПДВ. Тобто де-факто емітент має право сформувати податковий кредит, якщо дотримуються наступні умови: отримані цінності планується використовувати в оподатковуваних операціях, у межах господарської діяльності

підприємства і засновником надано податкову накладну, зареєстровану у єдиному реєстрі податкових накладних. Разом з тим юридичних підстав для формування податкового кредиту новостворений емітент не має [3, с. 236], оскільки стовідсоткова оплата розміщених акцій вимагається законом до моменту державної реєстрації, коли підприємство фактично ще не зареєстроване платником ПДВ.

Складність процедури формування та збільшення статутного капіталу акціонерних товариств на практиці може супроводжуватися використанням послуг спеціалізованих установ, які проводять розміщення випущених інструментів капіталу (особливо, коли йдеться про значні обсяги фінансових вливань), – андеррайтинг. Об'єктивно, що витрати на андеррайтинг збільшують вартість залученого капіталу, при цьому жодних податкових преференцій за ними не передбачається.

З огляду на те, що в Україні практикується лише одна форма андеррайтингу – розміщення за принципом найкращих умов, за якої андеррайтер діє як агент емітента, витрати на таке розміщення (за оцінками західних економістів, вони становлять близько 6% від суми залучених коштів [10, с. 417]) в бухгалтерському обліку враховуються як вирахування з капіталу (п. 25 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»). При цьому не визнаються витрати у розумінні Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Таким чином, вони не впливають на об'єкт оподаткування корпоративного бізнесу, що не веде обліку податкових різниць. У разі ведення обліку податкових різниць залучення андеррайтера для розміщення нового випуску пайових інструментів (у зв'язку із збільшенням статутного капіталу) вимагає врахування впливу постійних податкових різниць, що призводять до зменшення податкового прибутку (збільшення податкового збитку).

При отриманні до статутного капіталу внесків від учасників–нерезидентів необхідно враховувати ще ряд особливих правил. По-перше, незалежно від форми внеску іноземного інвестора він підлягає реєстрації, за що справляється додаткова плата у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, сума якої з метою оподаткування включається до складу витрат платника податку на прибуток (за аналогією з організаційними витратами при випуску акцій). По-друге, внесення грошових коштів не спричинить жодних податкових наслідків, аналогічно до внесків резидентів. По-третє, операція з отримання негрошових внесків від нерезидентів-учасників до статутного капіталу прирівнюється до імпорту з належними податковими наслідками, за тим винятком, що не обкладається імпортним митом (стаття 18 Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР). Натомість гарантією цільового використання активів, одержаних від іноземних інвесторів, є

податковий вексель, що оформляється на строк не більший ніж 30 календарних днів. Вексель погашається при зарахуванні на баланс отриманих об'єктів, свідченням чого є відмітка органу ДФС на примірнику векселя (за таких умов мито не сплачується). В протилежному разі, а також при відчуженні отриманих активів у строк, що не перевищує трьох років з моменту отримання внеску від нерезидента, резидент повинен погасити заборгованість перед митними органами грошовими коштами.

Стягнення ПДВ організується відповідно до режиму звичайного імпорту, тобто при проходженні митного контролю необхідно нарахувати та погасити податкові зобов'язання. Зауважимо, що до бази оподаткування не включається сума умовно нарахованого мита для активів, які звільнені від його сплати. В цілому механізм оподаткування ПДВ при ввезенні активів в Україну є об'єктом тривалих науково-практичних дискусій, оскільки в їх одержувача виникають податкові зобов'язання, які мають погашатися грошовими коштами. Ситуація особливо гостра при створенні підприємства, коли «вимиваються» ліквідні активи учасників підприємства, яке юридично ще навіть не існує. З огляду на те, що сплачений ПДВ компенсується нарахуванням податкового кредиту, то підприємству, аби реалізувати своє право на зменшення податкових зобов'язань, доводиться чекати першої реалізації. На тимчасове нівелювання негативного впливу «вхідного» ПДВ при здійсненні нерезидентами внесків до статутного капіталу основними засобами спрямовані заходи, пов'язані з відстроченням сплати ПДВ.

Проте цим не вичерпуються нюанси формування фіскальних показників за корпоративними операціями з розміщення акцій між учасниками–нерезидентами. Вагоме місце у них відводиться оцінці внесків нерезидентів. Правила перерахунку валютних внесків з метою оподаткування сьогодні тотожні тим, які використовуються в бухгалтерському обліку. Тому необхідно проводити розмежування внесків за критерієм монетарності з відповідним визначенням курсових різниць. Зауважимо, що дане питання врегульоване Податковим кодексом надто поверхнево і жодних податкових різниць на суми курсових різниць він не передбачає. Зазначене стосується як курсових різниць, визначених при перерахунку зобов'язань засновників щодо неоплачених внесків до капіталу, так і курсових різниць за монетарними внесками, що надійшли погашення заборгованості учасників-нерезидентів.

Наразі зробимо суттєве зауваження. Курсові різниці, що виникають при перерахунку монетарної заборгованості засновників за внесками до статутного капіталу, жодним чином не пов'язані з фінансовим результатом звітного періоду і в бухгалтерському обліку, на відміну від податкового, визнаються в капіталі. На нашу думку, економічна

сутність аналізованої операції дозволяє вести мову існування постійних податкових різниць, що відповідає принципу наукової обґрунтованості оподаткування, хоч вони й не передбачені діючою редакцією Податкового кодексу України [7].

Найбільш очевидним засобом реалізації корпоративних операцій з капіталом власників, звичайно, виступає інструмент власного капіталу, який кваліфікується як контракт, що підтверджує право на частину в активах підприємства, що залишається після вирахування сум за всіма його зобов'язаннями. При цьому інструменти капіталу можуть набувати реальної (випущені акції) та потенційної форм. Остання пов'язується з економічною категорією «деривативи» або «похідні фінансові інструменти», які за своєю сутністю є аналогічними контрактами, але з відстроченим виконанням зобов'язань щодо придбання (продажу) базового активу та/або проведення розрахунків грошовими коштами. В контексті предметної області дослідження йдеться про опціони на акції (у тому числі варіанти) та форвардні контракти на базі акцій (у тому числі ф'ючерси на акції).

Варто визнати, що відсутність широкого досвіду використання таких інструментів українськими корпоративними підприємствами в управлінні власним капіталом, обумовлює недосконалість інформаційного забезпечення для регулювання цих процесів як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях. Так, податкове навантаження корпоративних операцій з деривативами на базі власних акцій в Україні ґрунтується відразу на положення кількох розділів Податкового кодексу України (у частині справляння податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість та інших), проте позначається особливою нестабільністю.

Для оцінки податкового навантаження операцій з деривативами на базі акцій та ефектів, що позначаються на вартості капіталу, спеціального аналізу потребують фіскальні показники доходів та витрат за операціями з похідними фінансовими інструментами. Насамперед, звернемо увагу, що деривативні операції не підпадають під сферу дії спеціального режиму оподаткування операцій з цінними паперами, а фінансовий результат платників податків від таких операцій за звітний період визначається відповідно до П(С)БО та оподатковується в загальному порядку винятково на підставі даних бухгалтерського обліку. Само собою є зрозумілим, що такі операції відповідно до статті 196.1.1 не є об'єктом оподаткування ПДВ [7].

Цікаво, що 1 січня 2014 року з таких операцій справлявся особливий, на нашу думку дискримінаційний, акцизний податок, платниками якого було визначено всіх осіб, що здійснюють операції продажу, обміну чи інших способів відчуження похідних фінансових інструментів. Базою для його нарахування слугувала договірна вартість деривативів, визначена у первинних бухгалтерських документах, за

такими ставками: 0,0 % (для біржових операцій), 0,1 % (для позабіржових операцій з деривативами, внесеними до біржового реєстру), 1,5 % (для позабіржових операцій) та 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожен укладений поза фондовою біржею дериватив. Обов'язок утримання та перерахування такого податку був закріплений за торговцями цінними паперами, як податковими агентами учасників деривативних операцій. Ми схильні вважати, що такий податок був цілком виправданий щодо торговельних (спекулятивних) операцій з похідними фінансовими інструментами, оскільки мав на меті упорядкування обігу деривативів та переведення його значної частини у організоване русло, як це має місце у більшості розвинутих економік. Проте тотальність цього податку та повне ігнорування буд-яких відмінностей між різними господарськими операціями із використанням деривативів, обумовила його жорстку критику та наступне скасування.

Загалом, розмежування режимів оподаткування для спекулятивних операцій та хеджування деривативами нам видається економічно виправданим. Воно могло б стати додатковим поштовхом для розвитку вітчизняного хеджування. Для порівняння звернемося до Податкового кодексу Російської федерації [5], норми якого чітко розмежовують торгівлю та хеджування похідними інструментами. Для визнання угоди хеджування з метою оподаткування вона повинна відповідати наступним критеріям: а) наявність ризикованої хеджованої операції, яка впливає на фінансовий результат угоди (спричиняє збиток або недоотримання прибутку); б) відповідність хеджованої угоди основній діяльності платника податків; в) належне документальне оформлення відносин хеджування (включно з належним оформленням розрахунків щодо економічного обґрунтування ефективності хеджування). Якщо угода відповідає критеріям хеджування, доходи за такими операціями з фінансовими інструментами збільшують (відповідно – витрати зменшують) податкову базу за операціями з об'єктом хеджування. При цьому податкова відповідальність за операціями хеджування настає незалежно від виду фінансових інструментів, на відміну від спекулятивних операцій.

Поступальний розвиток українського законодавства з питань оподаткування деривативів на базі інструментів капіталу неможливий без діалогу з представниками бізнесу. Тому на черговому засіданні Експертної Ради з питань оподаткування, обліку та фінансової звітності Професійної асоціації учасників ринків капіталу та деривативів 31.07.2018 року був схвалений та підтриманий НКЦПФР проект Концепції змін до податкового законодавства щодо гармонізації оподаткування інструментів фінансового сектору [4], розроблений в рамках реалізації Комплексної програми розвитку фінансового

сектору. Ключові аспекти удосконалення оподаткування деривативних операцій охоплюють:

- доцільність оподаткування лише реалізованих прибутків від операцій з інструментами капіталу, тобто не враховувати віртуальні прибутки/збитки від дооцінки/уцінки фінансових інструментів на базі акцій до моменту їх відчуження. Таким чином, можливо забезпечити уніфікований підхід до оподаткування інвестиційного прибутку, передбачений нині лише для фізичних осіб – власників інструментів капіталу;

- розмежування торгівельних та хеджевих операцій з похідними інструментами капіталу з метою оподаткування та закріплення норми про облік фінансових результатів від операцій хеджування деривативами, базовим активом яких є акції, у складі фінансового результату від операцій з такими акціями. Це посилить розуміння некомерційного характеру операцій хеджування, які традиційно засновані на принципах нетінгу.

Відповідно до принципу невторчання держави у розподіл прибутку (як частини власного капіталу, яка залишається у розпорядженні підприємств та може бути використана на самофінансування або вилучена власниками), корпоративні компанії вільні від податкових зобов'язань у зв'язку з реалізацією власної фінансової політики у частині розподілу та використання зароблених прибутків після сплати податків.

Якщо використання прибутку на рефінансування умовно не спричиняє податкових наслідків (хоча також має невирішені питання, пов'язані із компенсацією власникам капіталу), то реалізація власної дивідендної політики зазначає відчутного податкового впливу. Він нерідко чинить визначальний вплив на управлінські рішення власників корпоративних компаній щодо виплати дивідендів, їх форми та періодичності. Справа в тому, що українська система оподаткування дивідендних виплат за своїми характеристиками не відповідає жодній з відомих податкових систем (класичній, інтегрованій, імпутаційній, шедулярній) [2, с. 35–38].

Відповідно до статті 153.3 Податкового кодексу України [7] платник дивідендів (акціонерне товариство) зобов'язаний нарахувати та сплатити до бюджету авансовий платіж з податку на прибуток, нарахований за базовою ставкою оподаткування (18 % з 01.01.2014 р.). Розмір авансового платежу залежить від суми оголошених дивідендів, причому він не зменшує суми нарахованих дивідендів, проте зараховується у зменшення податкових зобов'язань з податку на прибуток їх платника. На нашу думку, це один з головних дестимуляторів дивідендної політики в Україні. По-перше, незалежно від форми виплати дивідендів (грошової чи безгрошової) авансовий платіж відволікає з обороту грошові кошти тимчасово або назавжди (у разі збиткової роботи підприємства в

наступних періодах повертається не грошима, а лише зараховується у збільшення від'ємного значення податкових зобов'язань) та погіршує ліквідність платника дивідендів. По-друге, трудомісткість розрахунку значно зростає з огляду на диференціацію підходів до бази нарахування авансового платежу (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до справляння авансового внеску на суми дивідендів

Одержувачі дивідендів	Порядок справляння авансового внеску	Примітка
Фізичні особи – учасники	–	Без винятків
Юридичні особи – учасники на загальній системі оподаткування	+	+
Юридичні особи – учасники на спрощеній системі оподаткування	–	Без винятків
Юридичні особи – учасники, що є власниками корпоративних прав материнської компанії	–*	В межах сум доходів такої компанії, отриманих у вигляді дивідендів від інших осіб
Учасники інститутів спільного інвестування; фондів операцій з нерухомістю	–	Без винятків
Юридичні особи – учасники підприємств, прибуток яких звільнений від оподаткування	–*	У розмірі прибутку, звільненого від оподаткування в період, за який виплачуються дивіденди

Примітки:

«+» – авансовий платіж справляється на загальних підставах;

«–» – авансовий платіж не справляється;

«–*» – авансовий платіж не справляється із застереженням.

Інформаційним забезпеченням про суми авансового внеску є додаток АВ «Розрахунок авансового внеску з податку на прибуток на суму виплачених дивідендів (прирівняних до них платежів)» до податкової декларації з податку на прибуток. Причому зауважимо, що вартісна оцінка авансових податкових зобов'язань платника дивідендів проводиться за базовою ставкою 18% від суми перевищення дивідендів, що підлягають виплаті, над значенням об'єкта оподаткування за відповідний податковий (звітний) рік, за результатами якого

виплачуються дивіденди. Наголосимо, що так би мовити «неповний» платіж має місце лише в тому випадку, якщо подано декларацію з податку на прибуток за період, за який виплачуються дивіденди, та сплачено суму узгодженого податкового зобов'язання з податку на прибуток. Тобто за умови несплати податку навіть з об'єктивних причин (якщо строк сплати не настав, наприклад, у зв'язку з оголошенням дивідендів у січні-лютому наступного за звітним року; або ж при наявності від'ємного значення об'єкта оподаткування) доведеться сплачувати авансовий внесок з податку на прибуток і з усієї суми дивідендів, що підлягають виплаті (це підтверджує ІПК ДФСУ від 24.05.2018 р. № 2312/6/99-99-12-03-06-15/ІПК).

Значно відчутніше податкові важелі впливають на фінансову політику корпоративних підприємств з державною часткою, оскільки такі підприємства несуть додатковий тягар «умовно податкового» навантаження у вигляді вилучення частини прибутку на користь держави. Причому його частка неухильно зростає і сьогодні становить 90% [9]. Ми схильні вважати, що прирівнювання таких вилучень до дивідендів з правової точки зору є некоректним. По-перше, порядок розподілу прибутків на підприємствах належить до виключної компетенції власників, а обов'язкове відрахування частини чистого прибутку на користь держави на підприємствах, якими держава не володіє одноосібно, відбувається незалежно від рішень загальних зборів учасників та не відповідає статутній процедурі розподілу прибутків. По-друге, включення до переліку платників об'єднань підприємств, які не є емітентами корпоративних прав та платниками дивідендів, також не свідчить на користь дивідендного режиму зазначених платежів. По-третє, якщо дивіденди сплачуються за результатами господарської діяльності за рік (тоді й скликаються загальні збори акціонерів), то вилучення частини прибутку проводиться щокварталу. Відтак, схожість за формою не може бути достатньою підставою для визнання частини чистого прибутку, спрямованої до бюджету, дивідендами по суті.

Ведучи мову про оподаткування власне дивідендів, потрібно виходити із таких загальних правил. По-перше, в частині дивідендів, нарахованих на користь фізичних осіб, платник виконує функцію податкового агента щодо утримання військового збору за ставкою 1,5% та податку на доходи фізичних осіб за однією із ставок, встановленою статтею 167.5 Податкового кодексу України [7]:

– 5 % – для доходів у вигляді дивідендів, нарахованих резидентами – платниками податку на прибуток підприємств, крім інститутів спільного інвестування;

– 9 % – для доходів у вигляді дивідендів, нарахованих нерезидентами, інститутами спільного інвестування та неплатниками податку на прибуток;

– 18% – для дивідендів, нарахованих за привілейованими акціями (з метою оподаткування вони прирівнюються до заробітної плати).

Зауважимо, що податок на доходи не справляється у разі реінвестиції дивідендів, коли вони спрямовуються на збільшення статутного капіталу виключно при незмінному співвідношенні часток учасників (стаття 165.1.18 Податкового кодексу). При цьому має місце парадоксальна ситуація із справлянням військового збору, оскільки ніякого грошового нарахування фактично не відбувається, а тому бази для утримання цього податку фактично немає. Як стверджують експерти, утримання військового збору в таких випадках для учасників, що є працівниками підприємства, проводиться із заробітної плати, для не працівників – належна сума військового збору повинна бути внесена на рахунок або в касу підприємства одержувачем [6, с. 12]. Сплата військового збору за рахунок підприємства – платника дивідендів кваліфікується як додаткове благо, що оподатковується на загальних підставах (лист ДФС від 28.12.2016 р. № 28351/6/99-99-13-02-03-15). Наявність таких парадоксів, на нашу думку, не стимулює зацікавленість корпоративних підприємств та власників капіталу в ефективній дивідендній політиці.

По-друге, дивіденди, нараховані на користь юридичних осіб-резидентів, не оподатковуються (якщо їх платником сплачено авансовий внесок з податку на прибуток), а нерезидентів – обкладаються податком на репатріацію доходів за ставкою 15 %, який утримується із суми нарахованих дивідендів (стаття 160 Податкового кодексу України). Це правило не діє у випадку наявності міжнародного договору про уникнення подвійного оподаткування.

По-третє, на податкові зобов'язання емітента – платника дивідендів також впливають способи (інструменти) виплати. Незважаючи на існування загальної норми про виплату дивідендів грошовими коштами для акціонерних товариств, інші корпоративні утворення за рішенням власників можуть приймати рішення про виплату дивідендів у негрошовій формі (майном або інструментами капіталу). У цьому випадку зберігаються не тільки загальні принципи оподаткування, а й усі суперечності, охарактеризовані вище. Так, платіж фізичними активами з метою оподаткування прирівнюється до товарообмінної операції, а справляння податку на доходи фізичних осіб потребує використання звичайних цін на інструменти виплати та натурального коефіцієнта, який збільшує базу оподаткування (для 2020 року він становить 1,219512).

У разі припинення діяльності суб'єкта господарювання за рішенням власників капіталу фінансова політика підприємства спрямовується на вилучення капіталу та його розподіл між власниками. На нашу думку, податкові наслідки таких операцій доцільно розглядати у нерозривному зв'язку із процедурним аспектом розміщення

інструментів капіталу (акцій). Лише таким чином може бути забезпечена реалізація принципів справедливості та паритетності податкової системи.

Дійсно, у світлі податкового законодавства така прив'язка має місце, проте її практичне втілення викликає ряд зауважень. Посилаючись на норми Податкового кодексу України [7], анулювання (погашення) емітованих акціонерним товариством акцій у зв'язку з його ліквідацією об'єкт оподаткування не формує. Ця норма перекликається із звільненням від обов'язку ведення «ціннопаперового» обліку емітованих акцій. Виняток та водночас головне протиріччя становлять випадки, коли утворюється різниця між звичайною вартістю компенсаційних виплат учасникам та сумою витрат, які були ними понесені під час придбання таких акцій.

Починаючи з 01.07.2013 р., якщо при поверненні капіталу власникам підприємства утворюється «ліквідаційне дизажіо» (з лат. *disagio* – величина знижки), тобто негативна різниця між сумою компенсації та вартістю внеску у зв'язку з недостатністю або відсутністю активів, то його суми не враховуються при оподаткуванні. До вказаного моменту зазначені суми у ліквідованого підприємства включалися до складу доходів, що значно ускладнювало процедуру розподілу майна. У протилежному випадку, коли різниця матиме позитивне значення, вона становитиме «ліквідаційне ажіо» (з лат. *agio* – величина надбавки) і в податковому обліку кваліфікується як витрати (в колишнього учасника – доходи).

Останнє впливає із статті 136.1 Податкового кодексу України [7], якою зі складу доходів, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, виключено лише внески у сумі, що не перевищує вартості придбання акцій. На думку фахівців Міністерства доходів і зборів, вартість придбання акцій – це номінальна вартість внесків. Проте такий висновок є дискусійним: якщо емісійний дохід, отриманий емітентом при розміщенні акцій, не включається до складу доходів, то послідовний підхід не повинен передбачати формування фіскальних показників і у випадку погашення акцій у сумі, яка відповідає фактичному (а не номінальному) внеску учасника. На користь таких висновків свідчить механізм оподаткування фізичних осіб, урегульований законодавством (стаття 170.2 Податкового кодексу України [7]) більш чітко: при визначенні оподаткованого інвестиційного прибутку (збитку) учасника (фізичної особи) порівнянню підлягають саме фактичні витрати на придбання акцій із доходами, отриманими у вигляді їх компенсації. І що не менш важливо, у таких операціях підприємство вже не виступає податковим агентом учасника і не зобов'язане провадити утримання податку, хоча і зазначає суму компенсаційних виплат у податковому розрахунку форми 1 ДФ (код ознаки доходу «112»).

На нашу думку, альтернативним варіантом, що дозволяє уникнути вказаних проблем, є нарахування та виплата учасникам ліквідаційних дивідендів із сплатою належних податків. Тим більше, що чинне законодавство не обмежує прав власників щодо періодичності та розміру подібних виплат. Наголосимо, що нарахування і виплата «ліквідаційних» дивідендів не звільняє платника від податкових зобов'язань, проте дозволяє запобігти можливим претензіям з боку представників контролюючих інстанцій.

Як при нарахуванні «ліквідаційних дивідендів», так і при розподілі майна за ліквідаційним балансом, грошові виплати учасникам є найбільш оптимальним варіантом погашення зобов'язань товариства та одночасно найменш поширеним в господарській практиці (з причин традиційної обтяженості балансів низько ліквідними або важко реалізовуваними активами). Натомість значно частіше підприємствам доводиться вдаватися до виплат фізичними активами, що обумовлює специфічні (порівняно із грошовими виплатами) податкові наслідки.

В світлі нормативних вимог виплати фізичними активами мають усі ознаки товарообмінних операцій, тому підпадають не під спеціальні (в частині дивідендів або операцій з цінними паперами), а під загальні норми податкового законодавства, на що вказувалося вище. Таким чином, вкотре підтверджується суто фіскальне розуміння господарських операцій, яке дозволяє розчленувати розподіл майна за ліквідаційним балансом на: погашення акцій та «умовний продаж» фізичних активів.

Припущення про умовність такого продажу використовується для оцінки податкових зобов'язань з податку на додану вартість у повному обсязі. Тобто у зв'язку з анулюванням свідоцтва ліквідовуваного платника, на балансі якого перебувають активи, за якими раніше було нараховано податковий кредит, він повинен визнати умовний продаж таких активів за звичайними цінами із супутнім збільшенням податкових зобов'язань. На наш погляд, методологічно правильним в цій ситуації було б сторнування раніше врахованого податкового кредиту, але на цей рахунок законодавство безапеляційне (очевидно, це неявний прояв дисконтування податкових платежів). Принципового застереження потребує режим оподаткування передачі майна учасникам-нерезидентам, який безпосередньо залежить від місця такої передачі. Якщо передача відбувається на митній території України, така операція оподатковується у звичайному режимі, тоді як передача за її межами – оподатковується ПДВ за ставкою 0 % без права на бюджетне відшкодування.

Значимість фіскального навантаження проаналізованих операцій з власним капіталом потребує обов'язкового врахування при розробці та реалізації корпоративної фінансової політики. І ми схильні вважати, що основу інформаційного забезпечення в даному разі повинен складати податковий бюджет та звіт про фіскальне навантаження використання власного капіталу (рис. 3).

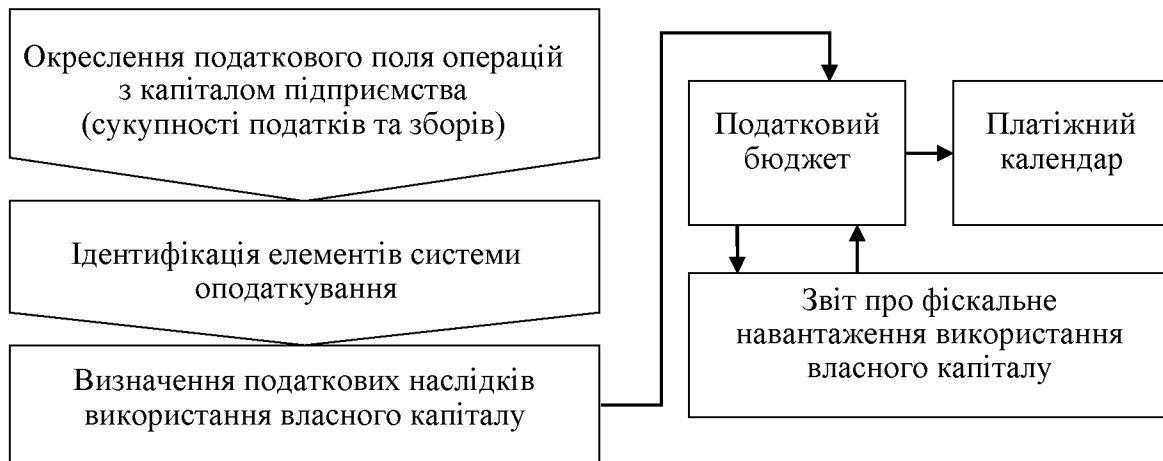

Рис. 3. Послідовність підготовки внутрішнього звіту про фіскальне навантаження використання власного капіталу

Джерело: розроблено автором

Практична реалізація наведеного на рис. 3 алгоритму, окрім обґрунтування найбільш ефективної фінансової політики, забезпечує позитивні ефекти в управлінні витратами та грошовими потоками на сплату податків і зборів, консолідацію інформації про податкове навантаження підприємства з метою податкового планування.

Висновки. Власний капітал, як залишкова частина в активах підприємства після вирахування всіх його зобов'язань, є важливим джерелом фінансування для корпоративних підприємств та одним з індикаторів фінансової стабільності і незалежності. Незважаючи на це, в структурі джерел фінансування українських підприємств понад 2/3 припадає на боргові зобов'язання, чим пояснюється невисока активність наукових досліджень у цій сфері.

Використання власного капіталу як джерела фінансування та засобу реалізації фінансової політики підприємства традиційно вважається найменш ризиковим, проте не завжди є найдешевшим з позицій вартості капіталу. Йдеться про те, що такі операції відображають механізм реалізації інтересів приватних власників та їх очікування щодо збереження і нарощування власного капіталу, з одного боку. З іншого ж боку, використання власного капіталу зазнає впливу податкових важелів, ефекти яких не завжди є явними та можуть бути прямо вимірні. Наприклад, необ'єктний характер операцій із випуску та розміщення інструментів капіталу (акцій) в процесі формування статутного капіталу за рахунок внесків учасників не звільняє від оподаткування податком на додану вартість негрошових внесків; обліку податкових різниць за майновими внесками високодохідних платників податку на прибуток; справляння податкових платежів за внесками учасників-нерезидентів та впливу на об'єкт оподаткування

курсів різниць за валютними частками в капіталі тощо. Те ж саме стосується усього спектру операцій з капіталом: від формування початкового капіталу, хеджування корпоративними деривативами на базі інструментів власного капіталу, до його розподілу та вилучення власниками.

Цей факт зумовлює необхідність об'єктивної оцінки впливу на власний капітал податкових важелів на усіх етапах життєвого циклу компанії з наступним прийняттям управлінських рішень щодо фінансової політики підприємства для забезпечення стійкого розвитку. Крім того, існує потреба в розробці належного інформаційного забезпечення, представленого щонайменше податковим бюджетом та звітом про фіскальне навантаження використання власного капіталу.

Список використаних джерел:

1. Главные драйверы репутации в 2020 году. *Репутационная экономика* : информационно-аналитический портал. URL: <https://repeconomy.info/kompanii/glavnye-drajvery-reputacii-v-2020-godu> (дата звернення: 23.06.2020).
2. Данілов О. Д., Серебрянський Д. М. Механізм оподаткування дивідендів: корпоративний аспект. *Фінанси України*. 2006. № 6. С. 35–43.
3. Лень В. С. Щодо капіталізації внесків до статутного капіталу необоротними матеріальними та нематеріальними активами. *Наукові записки. Серія: Економіка*. 2013. Вип. 21. С. 233–236.
4. Концепція змін до податкового законодавства щодо гармонізації оподаткування інструментів фінансового сектору : проект / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/kontseptsya-zmn-do-podatkovogo-zakonodavstva-shtodo-garmonzats-opodatkuvannya-instrumentv-fnansovogo-sektoru-proekt> (дата звернення: 23.06.2020).
5. Налоговый кодекс Российской Федерации от 31.07.1998 г. № 146-ФЗ. *База данных «Законодательство России»*. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102054722> (дата обращения: 23.06.2020).
6. Онищенко В. Реінвестиція дивідендів 2020. *Головбух*. 2020. № 18. С. 11–14.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна рада України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n5401> (дата звернення: 23.06.2020).
8. Показники балансу підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.06.2020).
9. Порядок відрахування до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями: Постанова Кабінеті міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 138 / Кабінет міністрів України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.06.2020).
10. Росс С., Вестерфилд Р., Брэдфорд Р. Дж. Основы корпоративных финансов / пер. с англ. Москва : Лаборатория базовых знаний, 2000. 720 с.
11. Хомин П. Я. Некономічність обліку і контролю – домінанта часу?! *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2012. № 721. С. 245–250.

АВТОРИ МОНОГРАФІЇ

Басюк Т.П. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і права Національного університету харчових технологій

Бачинська О.М. – кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж

Беляк А.О. – інженер-програміст кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв

Бібіченко А.Д. – студент Класичного приватного університету

Більська О.В. – доктор економічних наук, доцент кафедри економічної теорії, маркетингу, національної економіки Класичного приватного університету

Ворошилова Г.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв

Гедз М.Й. – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Черкаського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Гончар Л.О. – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв

Гончаренко Ю.В. – старший викладач кафедри інформаційних технологій Класичного приватного університету

Діденко А.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Класичного приватного університету

Дорош Н.І. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та аудиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Євась Т.В. – старший викладач кафедри економіки та менеджменту Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»

Жукова О.А. – старший викладач кафедри економіки та менеджменту Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»

Закаблук Г.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Класичного приватного університету

Каспирович А.А. – студент магістратури Класичного приватного університету

Косова Т.Д. – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України, м. Київ

Кравець О.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Класичного приватного університету

Кулько-Лабинцева І.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Класичного приватного університету

Кучерова Г.Ю. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки Класичного приватного університету

Лось В.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Запорізького національного університету

Лукин В.А. – кандидат економічних наук, доцент кафедри учета и налогообложения Харьковського учебно-научного інститута ГВУЗ «Університет банківського дела»

Овруцька Г.А. – фахівець з планування виробництва ТОВ «МЕТІНВЕСТ-СМЦ»

Олійник І.І. – студент Класичного приватного університету

Очеретін Д.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Запорізького національного університету

Пандас А.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та підприємництва Одеської державної академії будівництва та архітектури

Попов В.А. – директор ТОВ «Олімп-95»

Попова В.Д. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Класичного приватного університету

Пробойв О.А. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу і менеджменту Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету

Редько К.Ю. – кандидат економічних наук, старший викладач Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Редько О.В. – Головний консультант відділу соціальної стратегії центру економічних та соціальних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Семенов А.Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Класичного приватного університету

Трохимець О.І. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин Класичного приватного університету

Ушакова О.А. – кандидат економічних наук, викладач, спеціаліст вищої категорії Технічного коледжу Національного університету водного господарства та природокористування

Фесун І.Ю. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Хмельницького національного університету

Ходус М.В. – інженер з організації та нормування праці КП «НБК «ІСКРА»

Чесноков М.В. – студент Класичного приватного університету

Ярошевська О.В. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки Класичного приватного університету

Наукове видання

**«ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ
ТИПІВ ТА СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ»**

Колективна монографія

За редакцією
доктора економічних наук, професора А.Г. Семенова

Підписано до друку 30.06.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 22,32. Тираж 300. Замовлення № 0720м-177.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а.
Тел.: +38 (0552) 39-95-80,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08.
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.